

Микола Дрозд,
магістр кафедри політології,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
m.drozd@ukma.edu.ua

Володимир Галаган,
науковий керівник, доктор юридичних наук,
професор, завідувач кафедри кримінального
та кримінального процесуального права,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

МЕХАНІЗМИ ПОВЕРНЕННЯ ВИКРАДЕНИХ АКТИВІВ

Повернення активів — це складний та багатоетапний процес, який охоплює багатьох суб'єктів, від правоохоронних органів до судів та керуючих активами. Повернення доходів від злочинної діяльності, включаючи корупцію, є викликом для урядів всього світу. Завдяки проекту «Посилення зусиль щодо повернення активів у регіоні ОБСЄ», що реалізується Департаментом транснаціональних загроз Секретаріату ОБСЄ та Офісом координатора економічної та екологічної діяльності ОБСЄ, ОБСЄ відіграла важливу роль у різних частинах Південно-Східної Європи (і за її межами), співпрацюючи зі спеціалістами з повернення активів для зміцнення механізмів повернення активів як у національному, так і в регіональному контексті.

Нові механізми та законодавство, що зосереджені на різних процесах повернення активів, що виходять за рамки традиційної конфіскації на основі обвинувального вироку, були визнані в міжнародних конвенціях та рекомендовані важливими багатосторонніми органами, включаючи Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відшкодуванням шкоди (FINTAG). Хоча держави розробляють ширші

інструменти для вирішення проблеми повернення активів, завжди існує потреба дотримуватися належної правової процедури та захищати права осіб, чії активи є **предметом судового розгляду**. Розглядаються типи гарантій, що існують для захисту прав осіб, щодо яких ведеться процедура повернення/конфіскації активів. Добре функціонуючі суди, які підтримують верховенство права, мають вирішальне значення для надійної системи повернення активів (чого не можна сказати про неререформовану судову систему України з її недоліками).

Очевидно, що сфера повернення активів зазнала інновацій та розвитку завдяки численним новим інструментам, призначеним для повернення доходів від злочинної діяльності, які виникають у різних правових системах.

Книга «АРМАГЕДДОН», представлена колишньою головою АРМА Оленою Думою, представлена нам спочатку у своїй слабкості — комічно (фарсово). **Сила** вимірюється послідовністю та готовністю суб'єктів, які вкрали у держави, заплатити. Чи готовий уряд президента Зеленського розплатитися за провали антикорупційної політики? **Ні**. Тому ми розуміємо, що так і буде, війна з Росією триває, **час** плине, і те, що виглядає як фарс, тепер перетворюється на трагедію стосовно НАБУ, САП, ДФС та інших.

Протягом кількох днів після незаконного вторгнення Росії в Україну західні уряди запровадили безпрецедентні економічні санкції проти російської держави та деяких російських олігархів. Зараз вони працюють над виявленням та заморожуванням активів, пов'язаних з особами та організаціями, на яких поширюються санкції, що саме по собі є серйозним викликом. Очікування щодо потенційної конфіскації цих активів вже стрімко зростають, і політики роблять рішучі заяви про те, як їх зрештою слід використовувати. Це привернуло політичну увагу до дебатів, які давно є на порядку денному обговорень повернення активів: як слід використовувати повернуті активи?

Це не лише юридичне питання, але й щонайменше політичне, оскільки міжнародні договори не містять конкретних вимог щодо цього. Громадськість часто цинічно ставиться до заяв про повернуті активи, які розподіляються до загального бюджету з мінімальним наглядом. Іноді існують припущення, що ті ж повернуті активи були перенаправлені на користь окремих осіб, а не на спільне благо.

Визнаючи цей ризик та суспільні очікування, країни, які повертають або отримують повернуті активи, протягом багатьох років пробували різні схеми захисту та максимізації їх використання. Жодна з цих дискусій не була гладкою, також тому, що кожен випадок репатріації активів дуже відрізняється — з юридичної, технічної та політичної точки зору.

А що робить Україна щодо своїх олігархів, які принесли війну в Україну? Рік тому «Схеми: Корупція» детально розповідала, як заморожені активи UNIGRAN, що належать російському бізнесмену Єгору Наумцю, оминули державу та перейшли до рук нового приватного власника з оточення керівника Одеської області Олега Кіпера — Сергія Шапрана. До них належать, зокрема, кар'єри з видобутку корисних копалин у Житомирській та Київській областях, заводи з виробництва тротуарної плитки та вибухівки промислового призначення, десятки земельних ділянок, залізничні вагони та сотні спеціальних транспортних засобів.

Усі ці активи санкційного бізнесмена мали всі шанси бути конфіскованими державою, проданими на відкритому аукціоні, а гроші спрямованими на армію та реконструкцію. Принаймні, саме таку долю російських активів в Україні оголошувала команда президента Зеленського, приймаючи нове санкційне законодавство у 2022 році. Так, протягом року було відкрито нові справи проти учасників перереєстрації та продажу цих активів, деякі з них були затримані та отримали підозри, а АРМА розпочали підготовку до передачі бізнесу Наумця в управління. Однак глобально досі не відбулося суттєвих зрушень у цьому процесі. Чому так, тематичне

дослідження зрештою продемонструвало не ефективність державних структур різних рівнів, а радше висвітлило прогалини в їхній роботі.

Після 24 лютого 2022 року Україна конфіскувала російські активи на суму щонайменше 15 мільярдів гривень. Серед них майно Олега Дерипаски, Аркадія Ротенберга, Євгена Гінера, Володимира Євтушенкова, Володимира Сальдо, Євгена Балицького та інших олігархів і колаборантів. Серед тих, хто при владі допоміг передати мільярдний бізнес Наумця у приватні руки, — колишній прокурор Київської області Кіпер, призначений президентом Зеленським головою Одеської області, та відомий слідчий суддя Вовк. Цього не могло б статися без підтримки Офісу президента. Тож **слабкою ланкою у питанні повернення вкрадених олігархами та службовими особами санкціонованих та вкрадених державних активів є нереформовані суди та прокуратура.**

Які механізми існують для повернення вкрадених активів?

1. Збирати та реєструвати в організованому порядку всю основну інформацію, що стосується обвинуваченого, його/її партнерів та активів, з усіх легкодоступних джерел. Внутрішня інформація може включати державні або урядові реєстри.

Керівні принципи: Попередній огляд інформації та аудит способу життя. Інформація з відкритих джерел може включати урядові реєстри (вітчизняні та іноземні), повідомлення ЗМІ, комерційні бази даних та соціальні мережі. Для фізичних осіб надайте біографічну інформацію, інформацію про зайнятість, сімейні зв'язки, відомих партнерів та фінансову інформацію. Для юридичних осіб підготуйте профіль корпоративної структури та власності, включаючи юрисдикційні зв'язки (наприклад, юрисдикція реєстрації, адміністрування, фінансової звітності та операцій). Визначити потенційні джерела інформації або допомоги від залучених юрисдикцій.

2. Визначити всі можливі правопорушення згідно з національним та іноземним законодавством (якщо відомі) та розглянути різні шляхи повернення активів.

3. По можливості обмінюватися інформацією з іншими залученими юрисдикціями через, наприклад, канал Егмонтської групи, якщо доступний, канали правоохоронних органів та мережі повернення активів або на двосторонній основі.

4. Здійснити комунікацію між залученими юрисдикціями для визначення доступних варіантів тимчасового заморожування активів, враховуючи, зокрема, терміни, очікувані результати, ймовірність судового переслідування. Якщо тимчасове заморожування недоступне, обговорити найефективніші механізми заморожування активів, такі як конфіскація без вироку (цивільна конфіскація).

5. Органи влади можуть розглянути можливість створення цільової групи для розгляду конкретних (або пов'язаних) справ, що складатиметься з різних відомств з відповідними правоохоронними та прокурорськими повноваженнями. Слід визначити та узгодити чіткий національний провідний орган між відомствами, враховуючи НАБУ та САП.

6. З мого особистого досвіду спілкування з ФБР Сполучених Штатів Америки, вони визначили три необхідні умови:

- a) відкриття кримінального провадження
- b) розголос справи в ЗМІ
- c) звернення від САП до Міністерства юстиції США або Європейської Комісії щодо продовження правової допомоги.

7. Потім співпрацювати з цими органами та повернути викрадені активи на рахунки їхніх юрисдикцій з подальшим використанням для придбання зброї (як це зараз робить Данія) або для відновлення України Ukraine Facility.

Тобто, категорично **не можна давати гроші чиновникам.**

Страх — одна з найпотужніших емоцій, яка, мабуть, найбільше впливає на наш розвиток.

Страх — це інакше, бо страх дає вибір. І він завжди з вами як для тих, хто його втратив, вкравши гроші в обмін на захист прокуратури та суддів, так і для тих, хто бореться з корупцією.

Любіть свій Страх — він завжди дає вам вибір перемогти себе чи ні.

Вибір завжди за вами.

Висновок

Філософія науки полягає в тому, що наука відбирає факти, будує моделі та каже, що це правда. Я хочу ввести таке поняття, щодо вкрадених активів, як **«відтермінований депозит»**, вважати вкрадені активи вашим депозитом людині, яка їх вквала, з відсотками.

У концепціях, прийнятих у кримінальних колах, ті, хто віддає гроші — Лох, вони ніколи їх не повернуть, саме це робить Путін зі своїм сприйняттям світу. Тому, посилаючи своєму кривднику неминуче покарання у вигляді заморожування активів або їх конфіскації, ви робите те, що сказав Євген Щербань у своєму фільмі «Спадкоємець», про те, як коли вони прийшли до Рената Ахметова, щоб дізнатися, як забрати активи вбитого батька. Ренат пред'явив їм неіснуючий борг і, вказуючи на годинник, сказав, що поставив їх на лічильник.

Вибір завжди за вами.

Час плине незалежно від вас.

Страх — це емоція, яка впливає на розвиток.

Сила — це тяглість прийнятих рішень.